

Maja Milovan – Valter Milovan, *Antroponimia rovignese. Nomi e cognomi di Rovigno dal 1560 al 1950, Rovinj – Rovigno: Comunità degli Italiani – Zajednica Talijana »Pino Budicin«, 2024., 232 str.*

U izdanju Zajednice Talijana – Comunità degli Italiani »Pino Budicin« tiskana je monografska studija Maje i Valtera Milovana o rovinjskim imenima i prezimenima od XVI. do XX. stoljeća.

Na samome početku valja ukazati na činjenicu da analizi arhivskoga materijala o imenima i prezimenima, koje su spomenuti autori izvukli iz matičnih knjiga, prethodi kratko predstavljanje pristupnih metoda rada i teorijskih aspekata koji se mogu primijeniti na proučavanje osobnog imena kao temeljne čovjekove determinante. Knjiga se temelji na doktorskoj disertaciji o rovinjskoj antroponimiji, koju je Maja Milovan 2022. obranila na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Antroponim, odnosno osobno ime, najstarija je antroponimijska kategorija. S onomastičkoga je aspekta Istra vrlo zanimljiva, posebice zbog višestoljetnih doticaja i međusobnih utjecaja mnogobrojnih naroda koji su u njoj boravili ili je nastanjivali. A zbog njezina zemljopisnoga položaja Istru su naseljavali različiti narodi i etničke skupine, u njoj su se govorili različiti jezici (latinski, talijanski, njemački, francuski, hrvatski) i različiti dijalekti, i sve je to ostavilo neizbrisiv trag u istarskom pregledu osobnih imena.

Valja također istaknuti podatak da se za razliku od prezimena, rovinjska imena, a tako i ona istarska, sve do danas nisu sustavno prikupljala i proučavala s onomastičkog aspekta. Zato ova knjiga predstavlja nov doprinos poznavanju istarske antroponimije, donosi važne podatke o prethodnim istraživanjima na jadranskom području te čini jasnijom i detaljnijom antroponimijsku kartu Istre. Cilj je ove knjige sustavno prikupiti, znanstveno interpretirati i detaljno analizirati onomastički aspekt korpusa rovinjskih imena i prezimena koji dosad nije prikupljen i opisan, odnosno predstaviti rovinjsku antroponimiju kao vrijedno kulturno-povijesno nasljeđe. Usto, rezultati ovog istraživanja svakako mogu poslužiti kao temelj za daljnja produbljena problematike na razini Istre te daljnja istraživanja znanstvenika s drugih polja.

Govoreći o radnoj metodologiji koju su autori odabrali kako bi obavili istraživanja i sastavili ovu knjigu, treba reći da su je koncipirali kao povijesno-onomastičku analizu rovinjskih osobnih imena navedenoga razdoblja. Glavni su izvori korišteni za proučavanje imena bile Matične knjige krštenih iz Župnog ureda u Rovinju, dokumenti iz matičnih ureda u Rovinju i Puli te spisi iz Državnog arhiva u Pazinu. Zahvaljujući rovinjskoj knjizi krštenih, sačuvanoj od 1560. do danas, može se u potpunosti slijediti razvoj tzv. antroponimijske formule u Rovinju i njegovoj okolici za razdoblje od gotovo četiri stoljeća. Uz dodatak o podacima iz 1950. dobivamo raspoložive materijale za gotovo pet stoljeća.

S povijesno-istraživačkoga gledišta najveći je problem s kojim su se autori susreli u prikupljanju antroponimijskoga materijala iz odabranih izvora bilo čitanje imena iz prvih dvaju analiziranih stoljeća. Naime, kako se radi o arhivskim dokumentima starijima od

450 godina, mnogi su od njih bili oštećeni, poderani, izjedeni od glodavaca i sl., do čega je došlo zbog neprikladna čuvanja.

A što su matične knjige/registri? To su javni dokumenti, odnosno službeni registri stanovništva neke regije. Prema svojoj svrsi sadrže zabilježbe o krštenju, vjenčanju ili ukopu. Ti su popisi temeljni i vrlo pouzdani demografsko-statistički, društveni i historiografski izvori koji nam nude mnogo podataka o stanovništvu, ali su također i odlična vrela za poznavanje i promjene imena ljudi na nekom području.

U upisivanju podataka u knjige/registre valja razlikovati dva glavna razdoblja. U prvom se radilo o isključivo crkvenim podatcima – registrima vjernika ili članova neke vjerske zajednice. Poticaj je za njihovo sastavljanje dolazio od crkvenih vlasti. U drugom su razdoblju nastali registri građana, članova državnih zajednica, pa se o njima i brinula državna vlast. Nema jasne granice između ovih dvaju razdoblja. Prijelaz s crkvenog upravljanja na državno u vođenju registara pojedinih zajednica nastupio je na različite načine, već prema organizaciji, stupnju razvoja i posebnosti odnosa između državnih vlasti i Crkve.

Bez obzira na to što početak sastavljanja matičnih knjiga kao povremenih registara za potrebe Katoličke Crkve pada duboko u prošlost, što se tiče razdoblja na koje se odnosi ova knjiga, važno je istaknuti Tridentski koncil, nakon kojeg su se propisi o njihovu vođenju posvuda primijenili. Naime, na sjednici Koncila održanoj 11. studenoga 1563. zaključeno je da će župnici pažljivo voditi knjige u koje će upisivati imena mladenaca i mjesto sklapanja braka. Za knjige krštenih precizirano je da, osim imena krštenih i njihovih roditelja, sadrže i imena kumova. Budući da Tridentski koncil nije odredio obvezu vođenja knjiga umrlih, to je pitanje riješio »Rituale Romano Apostolicae Sedis« pape Pavla V. iz 1614., kojim je utvrđeno i sastavljanje knjige Stanja duša, odnosno registra s podatcima o vjericima i njihovim obiteljima u pojedinim župama. Odluke su se Tridentskoga koncila brzo proširile po katoličkom svijetu i crkveni su ih se dužnosnici odgovorno pridržavali.

S obzirom na to da crkvena pravila i objavljene odluke nisu dotad predviđale držanje svih knjiga na jednome mjestu, to je pitanje 1917. riješio papa Benedikt XV. odredivši da svaka župa mora voditi matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih, a također i knjige Stanja duša te da ih župnik redovito mora ažurirati i pažljivo sastavljati. Usporedno s odlukama crkvenih vlasti o držanju registara, državne su ustanove također uređivale slične propise. Procesom sekularizacije vođenje matičnih knjiga prešlo je pod ovlast države, pa su se knjige podijelile na crkvene i civilne. Stoga se u talijanskom jeziku za period do kraja XVIII. stoljeća koristio naziv »matična knjiga«, a od početka XIX. stoljeća »civilni registar«. U Istri su nakon Drugoga svjetskog rata matične knjige oduzete iz crkvene uprave, a župnici su obvezani predati ih državnim vlastima, odnosno matičnim uredima. Zakon o vođenju civilnih registara iz 1946. propisao je oblike za vođenje matica rođenih, vjenčanih i umrlih pri uredima državne uprave, neovisno o vjeri pojedinca.

U idućem dijelu knjige autori donose kraći povijesni pregled o Rovinju i okolici. Ističu da je Rovinj uvijek bio jedan od najvažnijih istarskih gradova. Statistički podatci o njegovu žiteljstvu pokazuju da je tijekom povijesti, posebice ako ga se uspoređuje s ostalim gradovima na Poluotoku, uvijek bio vrlo dobro naseljen. Neprestane političke promjene, osvajački

ratovi koji su se u Istri vodili, otmice i pljačke, uskočka pustošenja i česte epidemije stalno su utjecali na demografsko stanje i kretanje broja žitelja na Poluotoku. Tijekom XVI. stoljeća gospodarska i demografska krivulja istarskih gradova bila je u padu: samo je Rovinj – u to doba naselje na otoku s povoljnom klimom – izbjegao posljedice epidemija, gladi, odlazak stanovnika te je uspio dosegnuti vrlo vidljiv razvoj pomorstva, trgovine i demografskoga napretka. Dva stoljeća kasnije, sredinom XVIII. stoljeća, Rovinj je imao gotovo 10 000 stanovnika i bio je najveći grad na obali istočnoga Jadrana. Čak i kasnije, sve do početka Prvoga svjetskog rata, postojao je neprestani iako znatno skromniji, porast broja žitelja. No onda se demografska slika čitave Istre naglo promijenila i postala negativna, posebice nakon dramatičnih događaja nakon Drugoga svjetskog rata, odlaskom većeg broja žitelja.

Ovdje analizirani registri pripadaju ponajviše mletačkom (1560. – 1750., pet registara) i austro-ugarskom dobu (1800. – 1900., tri registra), a analizu zaključuje Registar rođenih iz 1950. Radi se, dakle, o analizi koja je prije svega vezana za kontekst *Serenissime*, koja je stoljećima stvarala i održavala ustrojstvo grada Rovinja oblikovavši ga onakvim kakvim ga danas poznajemo. Još od svojih početaka Rovinj je bio vitalan lučki centar i važna gospodarska točka za okolno područje. Zahvaljujući otvorenosti prema moru te mogućnostima izravna povezivanja s najvažnijim jadranskim trgovačkim emporijima, u doba Mletačke Republike bio je važna luka za mletačke trgovačke brodove koji su plovili prema Levantu. S pomorskom je aktivnošću usko bilo povezano i ribarstvo. Rovinjci su se uspješno posvetili i vađenju kamena, uzgoju stoke te posebice obrađivanju vinograda i maslinika. Pod austro-ugarskom vlašću Rovinj je doživio veliku transformaciju: u njemu su tada izgrađena mnoga industrijska postrojenja (među kojima i Tvornica duhana 1872.), mnoge okolne ceste (primjerice Pazin – Trst i Bale – Pula) te željeznička pruga Rovinj – Kanfanar (1873. – 1876.). Rovinjski je turizam nastao 1888. kada je na poluotoku Muccia otvoreno morsko lječilište koje je uskoro postalo jedno od najpoznatijih u čitavoj Habsburškoj Monarhiji. I grof Johann Georg Hütterott imao je veliku ulogu u širenju rovinjskoga turizma kupivši tri obližnja otoka. Za razvitak kulture važne su bile glazbene škole, orkestri, zborovi i tradicionalne rovinjske bitinade. Gradska knjižnica otvorena je 1859. donacijom Petra Stankovića, znamenitog erudita kojem je od 2011. posvećen znanstveno-stručni skup u njegovu rodnom Barbanu.

Dakle, registri iz kojih su izvučena imena, već prema dominantnom političkom sustavu sastavljali su se na trima jezicima: talijanskom, latinskom i hrvatskom jeziku. Budući da je rovinjsko područje stoljećima bilo pod vlašću Venecije, jezik koji prevladava u registrima jest talijanski s mletačkim utjecajima. U knjizi su sva imena navedena onako kako su zabilježena u dokumentima. Najčešća muška imena bila su Giovanni/Zuanne, Andrea, Antonio, Domenico, Francesco, Giuseppe, Matteo, Nicolò i Pietro, a ženska Antonia, Caterina, Eufemia, Domenica, Maria, Francesca i Giovanna. Najčešća prezimena bila su Benussi, Budicin, De Vescovi, Malusà, Paliaga, Quarantotto, Rocco, Rismondo, Sbisà i Sponza.

Istaknuvši znanstveni doprinos ove knjige, naglašavam da su autori obradili vrlo lijepu, ali i vrlo zahtjevnu temu. Naime, da bi iz arhivskih dokumenata izvukli imena koja su popisali, morali su prethodno odgonetnuti različite rukopise, a potom prikupljeni ma-

terijal ispravno smjestiti u povijesni kontekst, što su učinili s puno znanja i uspjeha. Kao istraživač koji u mnogobrojnim domaćim i inozemnim arhivima radi preko 35 godina, za obavljeni posao autorima mogu srdačno čestitati i kao recenzent knjige, zahvalivši im što su čitateljima darovali vrijedan tekst koji će svakako biti višestruk poticaj za daljnja istraživanja.

Slaven Bertoša